

TURHAN BAYTOP, *Türk Eczacılık Tarihi*, İstanbul 1985, 472 Sayfa. Metin içi resimlerle beraber. İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 3358. Eczacılık Fakültesi No. 47.

Bir süre önce “Bitkiler” üzerine yaptığı yayını ile yakından tanıdığımız sayın Baytop, bu kez de çok az işlenen bir konu üzerine yetki ile eğilmiş ve çok değerli bir eser kazandırmıştır. İnsanları doğa ile giriştiği mücadele sırasında uğradığı felâketler karşısında nasıl bir çaba içinde işleyen tarihin, değişik alanlarda da yapılan çalışmaları ihmal etmemesi gerekir. Sıhhati ile karşılaştığı olumsuz etkileri bertaraf etmek için uğraşan insan, tıp ilmini dev adımlarla ilerletirken, ona malzeme sağlayan dalları da beraber geliştirmiştir. Eczacılık da bunun en başında gelmektedir. Doğada bulunan malzemeyi doğrudan kullanmaktan da öte, değişik fomüller ile daha iyisini bulma çabası insanlara böyle bir meziyet kazandırmıştır. Ruhsal bunalımları önlemek için değişik büyüçülük girişimlerinde bulunmak, bilimsel bir hava kazandırmış ve ayrıca folklor konusunu da ilerletmiş ise de, gerçekçi malzemeye eğilmek, insanın his ve düşünce kabiliyetini harekete geçirmiştir. Bundan dolayı da eczacılık da insanlığın hizmetinde büyük adımlar atmıştır ki, şimdi elimizdeki kitapta bunun evrelerini görmekteyiz.

Başlıktan da anlaşılacağı üzere, araştırmacı ülkemiz ile yetinmemiş, konunun ilk denemelerden itibaren Türkler arasında nasıl ele alındığına ve sonradan da Anadolu Beylikleri ve Osmanlılar döneminde nasıl geliştiğini ortaya çıkarmıştır. İnsanlığın bilinen en eski yazılı metinleri Mezopotamya’da geliştiği için, konunun kaynakları da burada ele geçmeğe başlamıştır. Ele geçen tabletlerin zamanla deşifre edilmesi ve dilbilgisi açısından eleştiri süzgecinden geçirilmesinden sonra nasıl ve hangi konuları içerdiği, bu dönemi inceleyen bilim adamları tarafından yetkiyle araştırılmıştır. Sayın Prof. Baytop da meslekdaşları eliyle geliştirilen bilgilerin özeti aktardıktan sonra Ortaçağ dönemine geçmektedir. Bu çağda İslâm dünyasının büyük bir hamle yaptıktan sonra tıp ilminde başdöndürücü bir atılım içine girmesi, bilim tarihi açısından olduğu kadar, insanlığın belirli bir becerisinin hangi koşullarda geliştiğini yansıması bakımından da önemlidir. İlişki kurdukları Eskiağaç metinlerini dillerine kazandıran İslâm düşünürleri tıp çalışmalarını ileri götürürken komşu uygarlıklara da etkide bulundular. Böyle ileri bir tıp düzeyi içinde doğa maddelerinin de kullanılması ve hatta daha da ileri gidip yapılış özellikleri incelendikten sonra insan sağlığına hangi yollarla etki edeceği de öne sürülmüştür ki, insanın doğa karşısındaki mücadelesi yeni boyutlar kazanmıştır. Bu devirlere ait kaynak bilgisi yanında maddi kalıntılar da çoğalmağa başlamıştır. İlaçların nasıl hazırlandığı ve kaç gram malzemenin hassas ölçüler ile tartılış da görüntülü bir biçimde elimizdedir. Koleksiyoncular kadar meslek erbabını da yakından ilgilendiren bu kalıntıların resimlerini kitabına koyan sayın araştırmacı, kültür tarihi araştırmalarına da malzeme vermektedir. Anadolu’da kullanılan ölçü aletlerine de yer verilmesi, yazılı belgeleri güçlendirme yanında veremedikleri bilgileri de beraberinde getiriyor. Bu malzeme arasında dirhemlerin özel bir yeri bulunmaktadır (s. 63-65). Zira bir tek

bu meslek erbabını değil fakat aynı zamanda iktisat tarihi ile sanat tarihi üzerinde çalışanların da dikkat edecekleri bir kalıntıdır. Bu kalıntıların bir uzantısı da, satış merkezleridir. İnsan sağlığı üzerinde bitkilerin oynadıkları rolün sosyal yaşamda özel bir yer tutması üzerine alışverişi de bir ticaret maddesi ve hatta günlük davranışların ayrılmaz bir parçasını oluşturması üzerine yeni maddeler meydana getirilmeğe başlamıştır. En kıymetli örneklerini de Osmanlı başkentinde görmemiz doğaldır. Mısırçarşısı diye tanınan bu merkezin çeşitli yönleri detaylı olarak işlenmiştir. Bunların bir özetini elimizdeki kitapta bulduktan sonra kendi konusunun geliştirilmesi ve daha da ötesi arşiv belgeleri ile güçlendirilmesini görmekteyiz.

Eczacılık konusu, okulların bağımsız olarak kurulmasından sonra yeni bir görünüm kazandı. Önceleri Avrupa'da başlayan bu eğitimin memleketimizdeki uzantısından sonra çalışmalar daha da ilerledi ve yeni bir görünüm kazandı. Bu gelişme üzerine eğitimimiz için yeni alan açıldı. Bunu da Fransa'dan aldığımız için terimler ve kavramlar bu dilde geliştirildi. Ülkemizde yaşamakta olan azınlık gruplar da hem dil üstünlükleri hem ticaret becerileri ölçüsünde bu alana girdiler. Daha yakın zamanlarda bile İstanbul'da azınlıklar tarafından işletilen eczanelerden ilaçlarımızı alıyorduk. İlk eserlerimiz bile kendi dilimizden çok batılı eserlere göre hazırlandığı için dil bozukluklarına uğradık. Bunu da önlemek Cumhuriyetimizin kuruluşundan sonra nasip oldu. Bunların gelişmesini kitabında detaylı bir şekilde bizlere yansıtan Baytop'un bu başarısını candan kutlamak, meslektaşlarına düşmekle beraber kültür tarihi evrimi üzerinde çalışanlara da düşmektedir. Bir meslek kitabı meydana getirirken değişik alanlara da kaynak sağlamak her araştırmacının şansı değildir. Bu kere bunu sağlayan yazarı, sağladığı temel kaynak bilgilerinden dolayı tebrik ederken tarih gelişmesi içinde araştırmacıların daha ne kadar çok malzeme ile karşılaşacaklarını haber vermesi bakımından da yararlı olduğunu anımsatmalıyız.

Doç. Dr. MAHMUT H. ŞAKİROĞLU